

V.1- LENGUA I DRET A LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS: UNA OPCIO PER LA LENGUA PRÒPIA

Josep Mª Quintana Petrus

El 2 de Octubre de 2009 Josep María Quintana leyó, en el espléndido marco de la sala de actos del Consell de Menorca, su discurso de ingreso en la Academia, en un acto solemnísimos en el que no faltó ninguna de las autoridades de la Illa ni tampoco los Consellers menorquines integrantes del Goven Balear. Se desplazaron expresamente para este acto a la vecina isla un número muy considerable de Académicos. El tema abordado en el discurso de ingreso –que se inserta a continuación– fue de una novedad manifiesta, pues se situó dentro de una nueva rama del Derecho, que empieza a ser cultivada por los estudiosos, cual es la relativa a las lenguas y su problemática; siendo demostrativo de ello el que, semanas después, se leyera en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Catalunya un discurso de ingreso titulado “L’Oficialitat lingüística, un concepte jurídic”, del que es autor Lluís Jou i Mirabent. El trabajo elaborado por Josep María Quintana es de gran interés científico, partiendo de los textos legales de aplicación (Constitución, Estatuto de Autonomía y leyes y decretos autonómicos relativos a la lengua) y de la jurisprudencia constitucional y ordinaria para fundamentar sus propias conclusiones, en bastantes puntos discrepantes de lo argumentado por los autores del conocido “Manifiesto por la lengua común”. Estamos, en definitiva, ante un discurso muy actual y coherente, que la Academia tiene la satisfacción de poner a disposición de todos los juristas y, en especial, de los interesados en los temas jurídico-lingüísticos.

SUMARI

1. Els règims jurídicolingüístics
2. El règim jurídic de les “Llengües espanyoles” en el bloc de la constitucionalitat
3. La regulació estatutària
4. Conclusions

Molt Honorable senyor president del Consell Insular de Menorca, il·lustríssim senyor president de l'Acadèmia, excel·lentíssims i il·lustríssims senyors acadèmics, senyores i senyors:

Penso que en iniciar el meu discurs d'ingrés en aquesta corporació, el primer que he fer, enllà de reconèixer l'honor que significa ocupar el lloc que va deixar vacant per l'excel·lentíssim senyor Miquel Coll Carreras, segurament el més gran jurista que hagi donat mai l'illa de Menorca, mestre de qui tant vaig aprendre durant els anys que, sota la seva presidència, vaig ser vocal del Consell Consultiu, és justificar per què he escollit la llengua com a matèria entorn de la qual ha de girar la meva reflexió jurídica.

Però si, com ha demanat el nostre president en reiterades declaracions, convé que obrim les inquietuds d'aquesta corporació a la societat, si volem que la nostra tasca jurídica es faci ressò dels problemes que afecten a la vida quotidiana, penso que hauríem d'anar acotant aquells que són font de conflicte i que, des de la nostra posició de juristes, podem contribuir a la seva resolució.

No crec que hagi d'explicar a ningú dels qui avui m'acompanyen en aquest acte el caràcter bifront que, com s'escau a la naturalesa jurídica dels consells insulars, es dona també en la meva persona. Perquè si és cert que la meva vida professional s'ha desplegat entorn del dret, ho és també que la meva vida afectiva sempre ha implicat un compromís inestroncable amb la llengua i la literatura. I si el dret ha marcat la meva ocupació, és indubtable que la llengua ha definit la meva passió. "Dret", doncs, i "Llengua" són els substantius que defineixen per excel·lència les disciplines a què he servit, però aquests substantius han anat sovint acompanyats de dos adjectius indispensables: els adjectius "balear" i "català" pel que fa referència al dret, ja que, pràcticament, tota la meva carrera ha transcorregut entre Catalunya i les Balears, i han estat el dret català i el balear –o amb clares repercussions sobre les nostres Illes Balears (ja que l'Estatut no és, òbviament, dret comunitari sinó dret estatal)– els que han ocupat especialment els meus estudis i preocupacions com a jurista, alhora que és l'adjectiu "català" el que sempre ha acompanyat la meva condició de lingüista i d'escriptor, doncs el meu compromís cultural s'ha desplegat inequívocament entorn –i en el marc– de la literatura en llengua catalana, llengua aquesta que és també la pròpia de les Illes Balears, segons ens diu l'article 4 del nostre Estatut d'Autonomia (EAB). Llengua i literatura a la qual han contribuït grans escriptors i pensadors illencs, des de Ramon Llull fins a Baltasar Porcel, passant per juristes, que han estat alhora escriptors destacats, com el dramaturg Joan Ramis i Ramis, el filòleg Vicenç Albertí Vidal, els poetes Marian Aguiló

Fuster, Joan Alcover Maspons o Marià Villangómez Llobet, i el també poeta, narrador i assagista Jaume Vidal Alcover, entre d'altres.

Llengua i dret són dues realitats en contacte. La primera és un atribut de l'ésser humà; el segon és una de les seves creacions més subtils i sofisticades. La llengua és un codi de signes que permet que els homes ens puguem d'entendre; el dret, un conjunt de normes que fan possible les relacions humanes. Però “diverses són les parles i diversos els homes –va escriure Salvador Espriu– / i convindran molts noms a un sol amor”¹. I val a dir que no sempre aquest desig es produeix fàcilment i sense friccions. És aleshores quan haurem d'acudir al dret per a resoldre-les. Per això no convé oblidar la proposta que féu el director general de la UNESCO, Koichiro Matsuura, el març del 2005, quan ens recordava que “el nostre planeta és la casa comuna d'un gran nombre de pobles, cada un amb la seva llengua, la seva cultura i les seves tradicions. Aquesta diversitat –deia– és una font infinita de creativitat i ha de ser vista com a riquesa per a tota la humanitat”. Però de fet, molts cops aquesta diversitat és també font de conflictes que ens obligaran a acudir al dret. Heus ací, doncs, el perquè de la meua reflexió jurídica.

La llengua, que en la seva estructura no coneix d'estats ni de lleis, tret d'aquelles que regulen el seu propi mecanisme intern de desenvolupament, és sovint objecte de debat i de conflicte, precisament perquè diverses són les llengües i no sempre és factible que “tots els noms convinguin a un sol amor”. I és molt corrent que les diverses –i sovint enfrontades– posicions polítiques elaborin un discurs que, més enllà de continguts d'ordre ideològic o moral, aportin també elements de caràcter jurídic que poden o no adequar-se a l'estat de dret que deriva del bloc de la constitucionalitat.

Així doncs, quan per exemple els redactors del “Manifiesto por la lengua común”² afirmen que “contar con una lengua política común es una enorme riqueza para la democracia, aún más si se trata de una lengua de tanto arraigo histórico en todo el país y de tanta vigencia en el mundo entero como el castellano”, expressen una opinió sense contingut jurídic, que puc i vull subscriure plenament. Com no té tampoc connotacions jurídiques –encara que en aquest cas el seu criteri no és compartit per mi– la seva posició favorable a l'asimetria que consagra la regulació constitucional entre

1 - Salvador Espriu.- “La pell de brau”, poema XXX. París 1961.

2 - El “Manifiesto por la lengua común” fou publicat el 24.06.08 en el diari El País i anava signat per Mario Vargas Llosa, José Antonio Marina, Aurelio Arteta, Félix de Azúa, Albert Boadella, Carlos Castilla del Pino, Luis Alberto de Cuenca, Arcadi Espada, Alberto González Troyano, Antonio Lastra, Carmen Iglesias, Carlos Martínez Gorriarán, José Luis Pardo, Alvaro Pombo, Ramón Rodríguez, José Mª Ruiz Soroa, Fernando Savater y Francisco Sosa Wagner.

el castellà i les altres llengües espanyoles. En canvi, sí que té –o tindria en el seu cas– conseqüències jurídiques, la materialització del desig expressat en el “Manifiesto”, perquè “una normativa legal de rango adecuado” establís clarament que “1. La lengua castellana es COMÚN Y OFICIAL a todo el territorio nacional, siendo la única cuya comprensión puede serle supuesta a cualquier efecto a todos los ciudadanos españoles”.³

Més enllà, però, del que puguem desitjar que es produeixi de lege ferenda, penso que val la pena que reflexionem sobre aquestes qüestions a partir de l’anàlisi que ens proporciona el “dret lingüístic”, aquesta relativament nova disciplina jurídica que s’ha anat elaborant per resoldre els conflictes que es produeixen en les comunitats diverses i plurilingües, tan bon punt l’Estat ha esdevingut conscient que rere les llengües s’hi troben drets inalienables de la persona que han de tenir en compte la llei i les polítiques que duen a terme els poders públics. El dret lingüístic constitueix, doncs, una disciplina que té com a objecte d’estudi les qüestions derivades de l’existència d’una multiplicitat de llengües en contacte en un territori determinat. Aquest abasta els drets lingüístics dels ciutadans i el règim jurídic de la llengua. I com a qualsevol disciplina jurídica, es troba fortament vinculada a un estat en concret.

He dit que la llengua és un atribut de la persona, però només té sentit dins un context comunitari, i és precisament aquesta dimensió comunitària de la llengua la que esdevé pauta fonamental a l’hora d’articular políticament i jurídicament els drets idiomàtics de cada grup i la coexistència de grups lingüístics diferents al si de l’Estat. I des d’un punt de vista sociològic, cal afirmar amb von Humboldt que “la seva diversitat [la de les llengües] no es basa en una diversitat de sons i signes, sinó en una diversitat de formes d’entendre el món”. És a causa d’això que cada cop són més els lingüistes que defensen el principi que “totes les comunitats lingüístiques són iguals en dret”. En definitiva, que des del punt de vista de l’estructura interna, no hi ha res que faci més rica o més pobra una llengua, més complexa o més senzilla; constatació que ens permet avui concloure que totes les llengües tenen un mateix valor, ja que totes són prou flexibles per adaptar-se als nous contextos culturals i socials a què s’han d’enfrontar.

L’articulació, doncs, entre les diferents llengües en contacte dins una comunitat és sempre una decisió política que els ciutadans han de decidir democràticament. I aquesta decisió, que, en el nostre cas, articularà la pluralitat lingüística dins l’Estat espanyol, pot respondre a principis diversos. No es tracta, doncs, de principis que admetin tan sols una única formulació, ni que responguin tampoc a exigències d’un hipotètic Dret Natural.

3 - Respecto les majúscules del manifest.

Ens trobem més aviat davant de decisions polítiques que, al si d'estats democràtics consolidats, poden derivar –en els casos extrems– en el reconeixement de l'oficialitat de totes les llengües que coexisteixen en el territori d'un estat, o bé en el reconeixement d'una sola llengua com a oficial, sense a penes consideracions a les altres; passant per moltes i diverses solucions intermèdies.

En termes generals, en les situacions freqüents d'estats constituïts per diferents grups lingüístics, els principis i les polítiques adoptats pels òrgans de poder comuns repercutiran, de manera inevitable, en la situació sociolingüística dels diversos components ètnics. En aquest sentit, l'Estat pot donar prioritat als criteris d'igualtat entre les diferents llengües i assumir-les com a representatives de l'Estat, o bé, contràriament, potenciar la jerarquització de les comunitats lingüístiques i, en lloc de protegir les llengües minoritàries,⁴ tendir a debilitar-les o eliminar-les i a imposar una única llengua oficial en la comunicació pública. Heus ací per què el factor lingüístic, normalment amb la conjunció d'altres greuges (de tipus econòmic, social, etc.), es pot trobar en l'origen dels conflictes nacionals o comunitaris que se susciten a l'interior dels estats.

Avui, en un context força generalitzat de descentralització política dels estats, les possibilitats de respecte i protecció de la diversitat lingüística enllacen amb la distribució territorial interna del poder estatal, que pot comportar modalitats d'institucionalització del règim lingüístic diferenciades en l'àmbit de l'Estat i de cadascuna de les entitats polítiques subestatal. Així, doncs, enfront del model d'homogeneïtzació lingüística impulsada des de l'Estat-nació, els sistemes de descentralització política i administrativa implantats en la majoria d'estats moderns ofereixen l'oportunitat d'articular la realitat multilingüe d'acord amb principis de no-conflicte i de col·laboració.

Això explica que, si el principi liberal de la igualtat davant l'ordenament jurídic, aplicat als ciutadans considerats individualment, va entrar molt aviat en els textos constitucionals, també hi hagi entrat, encara que més tardanament, el principi del pluralisme, en el qual trobem sempre un subjecte de

4 - Els conceptes de minoria lingüística o llengua minoritària provenen del dret internacional. Amb tot, cal distingir entre els dos conceptes esmentats, ja que no necessàriament una minoria lingüística ha de parlar una llengua minoritària (hi ha minories que empren grans llengües, ubicades en altres entitats polítiques; aquestes minories les anomenem exoglòssiques). Aplicat a l'àmbit lingüístic, sol ser la manca de poder decisor en el pla estatal el que determina la condició minoritària d'una comunitat lingüística determinada. L'argument numèric del nombre de parlants queda en segon terme (només així s'explica que l'islandès –amb dos-cents mil parlants– no es consideri minoritari i sí el jurd, amb aproximadament 10 milions de parlants), ja que és la presència d'estructures estatals pròpies el que fa que una comunitat lingüística –i la seva llengua– deixi de ser minoritària des de la perspectiva internacional.

caràcter col·lectiu, ja que en aquest cas es tracta d'un principi de caire social i cultural.

Aplicat a la llengua, aquest principi del pluralisme lingüístic es troba a les constitucions que reconeixen la diversitat lingüística, bé directament a partir de la menció de l'existència de diferents llengües, bé indirectament amb la referència a la pluralitat de pobles o de cultures. Tenim, doncs, que el pluralisme lingüístic i/o cultural no és un valor aïllat, sinó que, com els altres principis constitucionals, ha d'inspirar i fonamentar les altres previsions de la Constitució: en particular, l'estructura de l'Estat, els seus poders i els drets dels ciutadans.

El reconeixement de la diversitat lingüística i la recepció consegüent del principi pluralista, a escala constitucional, impliquen la declaració de les llengües utilitzades en el territori estatal, bé com a llengües oficials, bé com a llengües que necessiten polítiques de foment o de protecció. Fins i tot es pot donar aquest reconeixement fent que la Constitució esmenti genèricament les minories lingüístiques. El principi d'oficialitat de les llengües és, doncs, una conseqüència derivada del reconeixement del plurilingüisme. Aquesta és la causa que en un estat com el francès, on no es reconeixia cap dret a les minories lingüístiques de llengua no francesa, la Constitució de 1958 no esmentés tan sols l'oficialitat del francès ni fes tampoc cap referència a la llengua de l'Estat.

El principi constitucional d'oficialitat (i el de la protecció de la diversitat lingüística), d'acord amb el reenviament a la llei, troba múltiples manifestacions concretes, les quals es poden agrupar segons dos tipus ideals que proposa la doctrina: a) El criteri de la personalitat, a partir del qual les normes lingüístiques s'estableixen d'acord amb les característiques de les persones afectades individualment, com ara la seva llengua materna, la llengua dels nivells educatius anteriors, la de l'educació dels pares o la de la seva preferència lingüística, entre altres. I b) el criteri de la territorialitat, el qual implica que les normes lingüístiques s'estableixen segons el territori. Així, tots els habitants d'un territori determinat rebran el mateix tractament, i la seva situació jurídica es regularà a través d'un mateix règim lingüístic, mentre que en altres territoris poden establir-se altres règims jurícolingüístics diferents.

El primer criteri suposa l'establiment de drets individuals, que acompanyen la persona allà on sigui; el segon, en canvi, atorga drets col·lectius, que protegeixen les comunitats lingüístiques assentades en un territori. En el primer cas, preval l'individu; en el segon, la col·lectivitat.

1. Els règims jurícolingüístics

Pel que fa als règim sociolingüístic dels estats, la doctrina actual

n'assenyala tres:⁵ El primer distingeix entre els estats que reconeixen el plurilingüisme i els que no l'assumeixen com a principi estatal. El segon criteri diferencia entre els estats que opten per atorgar l'estatut d'oficialitat a més d'una llengua o escullen el règim de la modalitat per a les llengües menys difoses o minoritzades. I finalment, el darrer criteri atén a l'eficàcia de la declaració de l'oficialitat.

Aquests criteris combinats donen, almenys, quatre tipus d'estats segons el règim lingüístic que estableixen:

1.1. El monolingüisme oficial: França

El cas de França és paradigmàtic pel que fa a l'ús de la llengua com a factor d'integració de la "nació francesa", objectiu que s'ha considerat incompatible amb l'atorgament d'un estatus constitucional o legal a les diferents minories lingüístiques presents en el territori estatal. I és la situació hegemònica de la qual gaudia el francès en la pràctica, la que explica que els poders públics no consideressin necessari proclamar-ne formalment l'oficialitat, qüestió que es va plantejar arran de la reforma constitucional imposada per la signatura del Tractat de Unió Europea de 1992. Aleshores es va incloure un nou article 2.2 a la Constitució de 1958, que disposa que "la llengua de la República és el francès". Declaració de la qual se'n deriven conseqüències jurídiques, i en concret, que el legislador no pot adoptar disposicions contradictòries com ho seria de preveure l'ús d'una llengua diferent per part de les administracions o serveis públics, o bé permetre l'ús paritari amb el francès d'una altra llengua en una part del territori.⁶

1.2. La protecció de les minories lingüístiques: Itàlia

Itàlia, que és un estat en el qual es parlen moltes llengües en el seu territori, va néixer com un estat lingüísticament unitari. Els primers reconeixements formals de la diversitat lingüística es produeixen durant el primer terç del segle XX i responen a raons de política internacional a causa dels tractats de pau signats al final de la Primera Guerra Mundial. Amb aquests precedents, la Constitució italiana del 1947 inclogué un

5 - Vegeu el capítol segon "Els diferents models jurícolingüístics a Europa" dins l'obra col·lectiva "Dret Lingüístic", coordinada per Jaume Vernet.- Cossetània edicions, 2003.

6 - Aquesta és la causa per la qual el Consell Constitucional, consultat pel president de la República, dictaminés la inconstitucionalitat de la signatura de la "Carta europea de les llengües regionals o minoritàries en el marc del Consell d'Europa" sense modificar prèviament l'article 2 de la Constitució francesa. D'aquesta manera, França s'ha quedat al marge de la Carta, fet que l'alinea amb els països més retrògrads des del punt de vista del reconeixement del pluralisme lingüístic i cultural.

article 6 pel qual s'explicita que “la República tutela amb normes específiques les minories lingüístiques”, principi que ha dut a l'articulació de diferents fórmules: a) Els casos de doble oficialitat, que permet que parlem de dues llengües (com el francès i l'italià a la Vall d'Aosta, o de l'alemany i l'italià al Trentino-Alto Adige) dotades d'un estatus d'oficialitat territorialitzada; i b) els casos de protecció de minories lingüístiques, d'acord amb una llei estatal de 1999, que desenvolupa l'article 6 de la Constitució, alhora que també es declara per primer cop l'italià com a llengua oficial de la República.

1.3. El plurilingüisme institucional: Finlàndia

A Finlàndia, l'ordenació jurídica del multilingüisme atén la presència de dues llengües disseminades desigualment sobre el territori: el finès i el suec, les quals reben una mateixa consideració com a idiomes oficials o nacionals. Aquesta qualificació comporta un tractament igualitari dels parlants d'ambdues llengües en l'àmbit estatal. Diversament, però, en el nivell local, el reconeixement dels drets lingüístics es modula dins de cada circumscripció segons la proporció del nombre de parlants de cada llengua.⁷

1.4. El federalisme lingüístic: Bèlgica

Les dues grans llengües (el francès i el neerlandès) que es corresponen amb els dos grans grups lingüístics (el való i el flamenc, respectivament) es troben clarament territorialitzades, són oficials en els territoris respectius i comparteixen l'oficialitat a la capital, que és de majoria francòfona. A més, cal esmentar la presència d'una minoria germanòfona en nou municipis de l'est del país, on l'alemany és la llengua oficial. Finalment, reben un tractament de minories els municipis situats en la frontera lingüística que divideix horitzontalment l'Estat, els quals s'adscriuen a la regió lingüística flamenca o francòfona, per bé que la població que anteriorment tenia com a llengua materna la de l'altra gran regió conserva certs drets lingüístics.

Vista, doncs, la diversitat de sistemes coexistents en el nostre entorn cultural, difícilment podem subscriure –entenent-lo com un valor absolut– el principi assumit pels redactors del “Manifiesto” d'acord amb el qual “la lengua castellana es común y oficial a todo el territorio nacional, siendo la única cuya comprensión puede serle supuesta a cualesquier efecto a todos los

7 - En assolir la independència (1917), la Constitució finlandesa de 1919 declarà el suec i el finès llengües nacionals, obviant les diferències entre ambdues pel que fa al nombre de parlants. En l'actualitat, la minoria suecòfona s'estima que no arriba al 6% de la població de Finlàndia.

ciudadanos españoles”.

Quan així es manifesten aquests intel·lectuals, actuen de manera completament simètrica al nacionalista català o balear que afirma que la llengua pròpia de Catalunya i de les Illes Balears és el català i que, per tant, aquesta és la sola llengua que tots els ciutadans han de saber. Ambdós són nacionalistes i ambdós creuen que, per alguna raó que se m’escapa, el castellà impregna Espanya i el català Catalunya i les Illes Balears. Com si el Gran Arquitecte de l’Univers, per dir-ho en una terminologia maçònica, ho hagués establert així des de la nit dels temps. El problema amb què es troben aquestes dues posicions nacionalistes radicals radica en el fet Espanya i Catalunya, que Espanya i les Illes Balears, es superposen i, per tant, els diferents projectes nacionalistes entren en conflicte. Per a uns nacionalistes, el català ha de ser relegat a l’excusat, per als altres és el castellà que ha de jugar aquest rol tan íntim.⁸

Però defugint aquestes posicions radicals, hem de ser capaços de resoldre el conflicte, un conflicte la resolució del qual només es pot dur a terme civilitzadament i democràticament acudint al dret.

I com resol aquest el conflicte lingüístic que produeix la presència de dues llengües en contacte en un mateix territori el dret espanyol vigent?

2. El règim jurídic de les “Llengües espanyoles” en el bloc de la constitucionalitat

A la Constitució espanyola trobem diversos articles que fan referència, directament o indirectament, a la realitat plurilingüe de l’Estat: Així a l’Exposició de motius, on parla de protegir les “cultures i tradicions, llengües i institucions dels pobles d’Espanya”; a l’article 3, bàsic per a l’ordenació de la realitat plurilingüe dels espanyols; a l’article 20.3, en manant el plurilingüisme als mitjans de comunicació social, i al 148.1.17, on reconeix la competència autonòmica en matèria d’ensenyament dels idiomes propis. També a la disposició final, on preveu la publicació oficial de la Constitució en castellà i en les “altres llengües d’Espanya”.

Indirectament caldria referir-se també a l’article 14, on es consagra el principi d’igualtat i el reconeixement implícit de la prohibició de discriminació per raó idiomàtica a la seva clàusula general del final; i a l’article 9.2, que promou que la llibertat i la igualtat de l’individu i dels grups siguin reals i efectives. D’aquests articles, i del conjunt que conforma el

8 - Pere Quintana.- “Una nova impostura intel·lectual”.

bloc de la constitucionalitat, podem deduir que el “règim jurídic” de la llengua s’articula entorn de tres elements: 1) L’oficialitat de la llengua castellana. 2) La doble oficialitat. I 3) El concepte de llengua pròpia.

2.1. L’oficialitat de la llengua castellana

Diu l’article 3.1 de la Constitució (CE) que “el castellà és la llengua espanyola oficial de l’Estat”. I a continuació, afegeix que “tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret a usar-la”. No hi ha dubte, doncs, que la Constitució proclama el castellà com l’única llengua oficial del conjunt de l’Estat, i el Tribunal Constitucional s’ha encarregat de dir que la noció d’Estat prevista a l’article 3.1. adopta un sentit ampli i es refereix a l’ens compost en el seu conjunt o complexitat, incloent-hi tots els poders públics estatals; per tant, també els autonòmics i locals.⁹

La doctrina entén també que de l’oficialitat en deriven directament alguns drets individuals, com per exemple el dret a rebre l’ensenyament d’aquesta llengua en el si de l’ensenyança obligatòria i el dret d’ús. En aquest punt és clara la jurisprudència constitucional quan afirma que “en los territorios dotados de un estatuto de cooficialidad lingüística, el uso por los particulares de cualquier lengua oficial tiene efectivamente plena validez jurídica en las relaciones que mantengan con cualquier poder público radicado en dicho territorio, siendo el derecho de las personas al uso de una lengua oficial un derecho fundado en la Constitución y el respectivo Estatuto de Autonomía” (STC 82/1986, FJ 3).

Encara més, segons el T.C., “el art. 3.1 de la Constitución establece un deber general de conocimiento del castellano como lengua oficial del Estado; deber que resulta concordante con otras disposiciones constitucionales que reconocen la existencia de un idioma común a todos los españoles, y cuyo conocimiento puede presumirse en cualquier caso, independiente de factores de residencia o vecindad. No ocurre, sin embargo, lo mismo con las otras lenguas españolas cooficiales en los ámbitos de las respectivas Comunidades Autónomas, pues el citado artículo no establece para ellas ese deber, sin que ello pueda considerarse discriminatorio, al no darse respecto de las lenguas cooficiales los supuestos antes señalados que dan su fundamento a la obligatoriedad del conocimiento del castellano” (STC 84/1986, FJ 2).

9 - “Hemos visto que, según el núm. 1 del art. 3 de la Constitución, el castellano es la lengua española oficial del Estado, y entendiéndose obviamente aquí por ‘Estado’ el conjunto de los poderes públicos españoles, con inclusión de los autónomos y locales, resulta que el castellano es lengua oficial de todos los poderes públicos y en todo el territorio español” (STC 82/1986, FJ 2).

Aviat, però, veurem que la cosa no és tan simple. I ho veurem tot seguit en desglossar les conseqüències de la doble oficialitat

2.2. La doble oficialitat

L'article 3.2 CE preveu, en efecte, que “les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus estatuts”. És, doncs, d'aquest article que es dedueix la doble oficialitat lingüística en determinats territoris –aquells on hi hagi més d'una llengua oficial–. I de l'imperatiu verbal –“seran també oficials [...] d'acord amb els seus Estatuts”– es desprèn que l'oficialitat de les altres llengües està consagrada en el text constitucional i correspon a aquests estatuts autonòmics determinar l'àmbit i l'abast de la declaració d'oficialitat prèviament reconeguda per la Constitució. Correspondrà, doncs, als estatuts d'autonomia l'establiment del règim jurídic d'aquestes altres llengües, i també el seu abast oficial.

El primer que ens hem de plantejar ara és si pot haver-hi un deure de conèixer aquestes altres llengües oficials en determinats territoris, partint de l'afirmació que els efectes de la declaració d'oficialitat d'una llengua són iguals, tant per al castellà com per a les altres llengües declarades oficials pels estatuts d'autonomia. Avui són molts els autors que admeten aquest paral·lelisme en el contingut de l'oficialitat i que rebutgen, consegüentment, una idea de jerarquització entre les distintes llengües oficials. Malgrat això, el Tribunal Constitucional va declarar inconstitucional l'establiment per una llei autonòmica d'un deure genèric de coneixement en relació amb el gallec,¹⁰ i també en ocasions ha admès que es pot al·legar vàlidament desconeixement de la llengua autonòmica.¹¹ Però això no exclou, com analitzaré tot seguit, que

10 - Diu el TC que “la inexistencia de un deber constitucional del conocimiento del gallego, nada tiene que ver con las previsiones del Estatuto de Autonomía de Galicia respecto del derecho de los gallegos a conocer y usar la lengua propia de su Comunidad (art. 27.20), a fin de garantizar su ‘uso normal y oficial’ (art. 5.3); pues el deber de conocimiento del gallego no es un simple instrumento para el cumplimiento de los correspondientes deberes y el ejercicio de las mencionadas competencias, como alega el representante de la Junta de Galicia, sin perjuicio de que la acción pública que en tal sentido se realice pueda tener como finalidad asegurar el conocimiento de ese idioma por los ciudadanos de Galicia”. (STC 84/1986, FJ 3).

11 - Diu el Tribunal Constitucional que “El art. 8.3 permite a los poderes públicos ‘hacer uso exclusivo del euskera para el ámbito de la Administración Local, cuando en razón de la determinación sociolingüística del municipio no se perjudiquen los intereses de los ciudadanos.’

Este precepto no incurre en inconstitucionalidad por incompetencia, conforme a la interpretación que aquí se ha dado al art. 3.1 de la Constitución y el 6.1 y 2 del EAPV, sin que quepa oponérsele, en cuanto al título del 10.4, normativa básica alguna de régimen local en sentido contrario.”

de les disposicions estatutàries i del seu desplegament legislatiu es puguin derivar indirectament deures de coneixement de les llengües oficials diferents del castellà.

Feta, però, aquesta precisió –important precisió–, cal veure que de l'article 3.2 CE es dedueix un paral·lelisme clar entre les dues llengües oficials en els territoris on els estatuts d'autonomia reconeixen aquest caràcter a la llengua originària d'aquell territori, de manera que en aquests cal parlar de doble oficialitat [del castellà i de la llengua pròpia –concepte que tractarem més endavant]. Per això és preferible que es parli de doble oficialitat més que de cooficialitat, perquè no hi ha d'haver cap mena de jerarquització d'una llengua sobre l'altra, com ens va ensenyar Puig Salellas. I això perquè la llengua del territori –el català en el nostre cas– és la llengua oficial per una raó interna: la de ser la llengua pròpia de les Balears (art. 4 EAB), mentre que el castellà ho és per una raó externa: la de ser la llengua de l'Estat.¹²

2.3. L'abast de la competència autonòmica en matèria lingüística

L'anàlisi d'aquesta competència implica resoldre diverses qüestions:

a) Quant a l'atribució, cal dir que la competència en matèria lingüística no es troba entre les reservades a l'Estat per l'article 149 CE i només hi ha una referència indirecte dins les matèries que poden correspondre a les comunitats autònomes, ja que l'art. 148.1.17 CE preveu que aquestes poden assumir competències en relació amb el foment de la cultura, de la investigació i, si s'escau, de l'ensenyament de la llengua de la comunitat. Aquesta

En cuanto a la inconstitucionalidad material que el Abogado del Estado invoca, y que la parte vasca trata de salvar basándose en la necesidad de que existan zonas monolingües en euskera en cuanto que lengua minoritaria en situación diglósica, e independientemente del hecho de que haya hoy también otros medios de salvaguardar el euskera, es inexcusable, desde la perspectiva jurídico-constitucional a la que este Tribunal no puede sustraerse, señalar que la exclusión del castellano no es posible porque se perjudican los derechos de los ciudadanos, que pueden alegar válidamente el desconocimiento de otra lengua cooficial. Pues bien, el citado art. 8.3 prevé la redacción exclusiva en euskera, sin que logre reducir su alcance la genérica salvedad de no perjudicar los derechos de los ciudadanos, ya que este precepto es una excepción ('no obstante lo preceptuado anteriormente...'); a los anteriores apartados del artículo, que disponen la redacción bilingüe de disposiciones normativas, resoluciones, actas, notificaciones y comunicaciones como regla general.

Por ello, el art. 8.3 viene a ser inconstitucional por infracción de lo dispuesto en el art. 3.1 de la Constitución, en relación con la no existencia del deber de conocimiento del euskera en zona alguna del territorio del Estado, que resulta del art. 6 del EAPV" (STC 82/1986, FJ 10).

12 - Josep M. Puig Salellas.- "Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori". Marcial Pons, 2009.

competència ha estat recollida per alguns estatuts, entre ells el de les Balears, i ha estat acceptada per la STC 74/1989, que habilita determinades comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts d'autonomia, a regular l'abast i els efectes de la cooficialitat (STC 82/1986, 123/1988, 56/1990 i 337/1994),¹³ un cop l'estatut ha establert el caràcter oficial o no de les llengües.

b) Quant al contingut de la competència, cal dir que, segons el Tribunal Constitucional, la modulació de l'oficialitat és l'objecte principal de la competència lingüística. Això significa que la Comunitat Autònoma determinarà el significat de llengua oficial, i indicarà les conseqüències jurídiques annexes a la seva declaració. Així mateix, correspon a la Comunitat Autònoma determinar el significat concret d'altres principis juridicolingüístics que conformen el bloc de la constitucionalitat, especialment els mandats derivats dels preceptes corresponents de la Constitució i dels estatuts d'autonomia. Finalment, també el Tribunal Constitucional ha reconegut la competència de les comunitats autònomes de promocionar la seva llengua pròpia oficial, per normalitzar-la.

c) Quant a la concurrència d'aquesta competència amb altres de l'Estat, pel fet que no es tracta d'una competència específica, sinó genèrica, convé observar, amb el Tribunal Constitucional, que mai les competències sectorials de l'Estat podran “convertirse en un obstáculo que bloquee o vacíe la competencia que sobre normalización lingüística tiene la Comunidad Autónoma” i, a més a més, que “el ejercicio de la competencia autonómica de normalización lingüística tiene por fuerza que incidir en materias también acotadas por otros títulos competenciales reservados al Estado” (STC 74/1989, FJ 2 i 5).

d) Quant a l'abast territorial o institucional, convé no perdre de vista que la Constitució i els estatuts d'autonomia garanteixen un abast territorial de les disposicions de cada Comunitat Autònoma. En conseqüència, la legislació autonòmica s'aplica fonamentalment a l'àmbit territorial de la Comunitat Autònoma respectiva, i no només a l'Administració autonòmica, com s'encarregava de recordar la STC 82/1986. Per tant, i com ja he dit, el mandat de compliment afecta tot el territori de la comunitat, no només les institucions dependents d'aquesta.

13 - Diu en aquest sentit el TC que, “como añade el art. 3.3 de la Constitución, ‘la riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección’; respeto y protección que por definición incumben al Estado en sentido estricto y también a las Comunidades Autónomas, algunos de cuyos Estatutos de Autonomía les encomiendan, por lo demás, expresamente, garantizar el uso de ambas lenguas oficiales y adoptar los medios necesarios para asegurar su conocimiento [...]; todo ello sin olvidar las referencias a la protección de otras lenguas o modalidades lingüísticas no oficiales contenidas en varios Estatutos” STC 82/1986, FJ 4).

2.4. El concepte de llengua pròpia

Alguns estatuts d'autonomia incorporen un concepte –el de llengua pròpia– que no és sobrer ni es troba mancat d'efectes jurídics. És aquest, doncs, un concepte que se sol lligar a d'altres que fan referència a aspectes identitaris de la comunitat. Això es veu molt clar en el Preàmbul del nostre Estatut d'Autonomia vigent, on es declara que “La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, i la nostra cultura i tradicions són uns elements identificadors de la nostra societat i, en conseqüència, són elements vertebradors de la nostra identitat”.

Aquest és, doncs, un concepte del qual el legislador autonòmic derivarà la política dita de “normalització” d'aquesta llengua pròpia, distinta del castellà, ja que a ell correspon assegurar-ne la pervivència i desenvolupament com a codi lingüístic complet per tal que l'ús de la llengua pròpia en tots els àmbits de la vida pública sigui una realitat i que la vida d'aquesta es desplegui amb plenes garanties d'igualtat respecte de la llengua que és oficial a tot l'Estat. Propòsit que es veia molt clar en el Preàmbul de l'Estatut d'Autonomia de 1983, en el qual llegíem que “la Comunitat té com a objectiu dur a terme les accions pertinents d'ordre institucional perquè el català [...] ocupi el lloc que li correspon en qualitat de llengua pròpia”. I és en aquest concepte de llengua pròpia on, com acabo de dir, se situa el fonament metajurídic de la idea normalitzadora que obligarà a formular polítiques lingüístiques orientades a l'assoliment dels objectius pretesos per l'Estatut.

El concepte de llengua pròpia implica, doncs, l'entrada en joc d'un element diferenciador en el marc de la doble oficialitat espanyola, i aquesta diferenciació es fa a favor de la llengua territorial, que és l'única que mereix aquest qualificatiu.

Veiem, doncs, que l'article 3.3 la Constitució s'ha complementat després amb els textos estatutaris, tot establint-se d'aquesta manera un sistema normatiu en certa manera reequilibrador. Aquest s'ha aconseguit mitjançant els imperatius constitucionals de protecció i respecte i del concepte estatutari de llengua pròpia.

Dit això, veiem ara quines conseqüències extreu l'Estatut del concepte de llengua pròpia, i també del de doble oficialitat del castellà i del català.

3. La regulació estatutària

3.1. El concepte de llengua pròpia: conseqüències jurídiques que se'n deriven

Hem vist que correspon als estatuts d'autonomia regular la matèria

lingüística dins el marc constitucional. L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, aprovat per la Llei Orgànica 1/2007, de 28 de febrer, inicia aquesta regulació a l'art. 4, sota l'epígraf de "La llengua pròpia", encara que aquest intitulat promet més que no dona, doncs el seu contingut no s'expressa amb la contundència de l'Estatut de Catalunya de 2006, que, a l'article 6.1 diu textualment: "La llengua pròpia de Catalunya és el català. Com a tal, el català és la llengua d'ús normal i preferent de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de Catalunya, i és també la llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament".

En el cas de les Balears, l'article 4.1 parteix de la declaració feta en el Preàmbul que ja he esmentat i pressuposa que la llengua catalana és la pròpia d'aquesta comunitat, però es limita a dir que "la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial". A partir d'aquesta afirmació de la doble oficialitat (de la que parlaré més endavant), l'article 4 de l'Estatut estableix una sèrie de drets i de deures en absoluta paritat entre una i altra llengües que d'alguna manera buida de contingut aquesta definició, fet que resulta força criticable des del meu punt de vista, perquè la naturalesa jurídica de llengua pròpia deuria significar o expressar un lligam indissociable entre la llengua i l'àmbit del qual es tracta. Tanmateix, és del caràcter de llengua pròpia, atribuït a la catalana, d'on es deriva una conseqüència jurídica bàsica: la de ser el català la llengua normalment emprada per l'Administració. En aquest sentit, l'Administració, atenent al caràcter de llengua pròpia que té la catalana, ha d'operar i relacionar-se en aquesta llengua de forma principal, perquè és la de la comunitat a què serveix, això sens perjudici del dret d'opció política dels particulars a expressar-se en castellà i sense que tampoc l'Administració exclogui o desconeixi aquesta llengua en la seva relació amb els ciutadans (STC 337/1994, FJ 21).¹⁴

És probable que aquesta darrera afirmació no sigui pacífica entre nosaltres, atesa la poca contundència del text estatutari, però troba

14 - Diu, entre altres coses, aquest FJ que "el catalán, lengua propia de Cataluña, es lengua oficial en el territorio de la Comunidad Autónoma en virtud del art. 3.2 CE y el art. 3 del EAC y, en lo que aquí interesa, es también la lengua de la Generalidad y de la Administración territorial catalana, de la Administración local y de las demás corporaciones públicas dependientes de la Generalidad (art. 5.1 de la Ley 7/1983). Lo que indudablemente incluye a la Administración educativa, de la que dependen los Centros docentes radicados en Cataluña en virtud de la competencia asumida en el art. 15 del EAC. Además, como se ha puesto de relieve por los intervinientes en este proceso constitucional, la mencionada Ley tiene como objetivo, perfectamente legítimo (SSTC 69/1983, 74/1989 y 46/1991), el desarrollo del art. 3 del EAC 'para llevar a cabo la normalización del uso de la lengua catalana en todos los ámbitos y garantizar el uso normal y oficial del catalán y del castellano' (art. 1.1). Por tanto, el deber que se contiene en el precepto cuestionado se vincula directa y exclusivamente con la finalidad de

arguments sòlids en la doctrina del Tribunal Constitucional que ha parlat del concepte de “llengua pròpia” a la STC 46/1991, en dir que considerava ajustat a la Constitució l’art. 34 de la Llei de funció pública de Catalunya. En aquest cas, el Tribunal ha afirmat que és raonable valorar el coneixement de la llengua catalana com a requisit general de capacitat perquè el català és la llengua pròpia de l’Administració, o sigui, és la llengua de l’Administració, i per tant, és una “llengua d’ús preceptiu” (STC 46/1991, FJ 2 i 3).¹⁵ És, doncs, aplicant el bloc de la constitucionalitat que el Tribunal Constitucional ha afirmat que “en efecto, el catalán, lengua propia de Cataluña, es lengua oficial en el territorio de la Comunidad Autónoma [...] y, en lo que aquí interesa, es también la lengua de la Generalidad y de la Administración territorial catalana, de la Administración local y de las demás corporaciones públicas dependientes de la Generalidad” (STC 337/1994, FJ 21).

D’aquesta doctrina hem, doncs, de deduir la plena constitucionalitat de l’article 6 de la Llei de Normalització Lingüística de les Balears (LNL) de 29

normalización del uso del catalán que deben asumir y hacer realidad los Centros docentes situados en Cataluña; y el adjetivo ‘normal’, que emplea el art. 20 de la Ley en relación con los fines que ésta pretende alcanzar, sólo indica el carácter de lengua usual o habitual que se quiere otorgar al catalán en las actividades oficiales de los Centros docentes”.

15 - En el FJ 2 d’aquesta sentència diu el TC que “de lo expuesto, resulta claro que la exigencia de conocimiento del catalán para el acceso a la función pública de la Administración de la Generalidad no es discriminatoria desde la vertiente de la igualdad de los españoles en todo el territorio nacional. Cuestión distinta, que analizaremos seguidamente, es la de si esa exigencia comporta un factor de discriminación personal entre quienes tienen conocimientos de catalán y quienes no los tienen en cuanto al derecho a la igualdad en el acceso a la función pública (art. 23.2 CE, en relación con el art. 14 CE). I a aclarir aquest dubte dedica el TC el FJ 3 de la sentència esmentada en aquests termes: “Sin embargo, el inciso impugnado del art. 34 de la Ley catalana 17/1985, al establecer la exigencia de conocimiento del catalán, parte de lo dispuesto en el inciso precedente, en el que se recogen los principios constitucionales de mérito y capacidad para el acceso a la función pública (art. 103 CE). Y dentro de estos principios es donde se sitúa el requisito de conocimiento del catalán. No resulta aceptable el argumento del Abogado del Estado de que esa exigencia puede suponer un obstáculo para acceder a la función pública para quien carezca del conocimiento del catalán. El propio principio de mérito y capacidad supone la carga para quien quiera acceder a una determinada función pública de acreditar las capacidades, conocimientos e idoneidad exigibles para la función a la que aspira. Por lo que la exigencia del conocimiento del idioma que es oficial en el territorio donde actúa la Administración a la que se aspira a servir es perfectamente incluíble dentro de los méritos y capacidades requeridas. No debe entenderse la exigencia de conocimiento del catalán un requisito ad extra, independiente del mérito y capacidad acreditadas, sino, al igual que cualquier otro conocimiento o condición exigida para el acceso a la función pública, una exigencia con cuya acreditación se da satisfacción a dichos principios constitucionales, en la medida en que se trata de una capacidad y un mérito que, según el art. 34 de la Ley catalana 17/1985, ha de acreditarse y valorarse en relación con la función a desempeñar, y por tanto guarda la debida relación con el mérito y capacidad, tal como impone el art. 103 CE (STC 27/1991, fundamento jurídico 4º)”.

d'abril de 1986, quan deriva del caràcter de llengua pròpia la prescripció del català com a llengua de l'Administració.¹⁶

Veiem, doncs, que el concepte “llengua pròpia” comporta efectes jurídics clars, i això sens perjudici que, com a conseqüència de la doble oficialitat del català i el castellà, es derivin deures per a l'Administració d'atendre en castellà els ciutadans que així ho manifestin.

Malgrat, doncs, la poca contundència de l'article 4 de l'Estatut, aquest desplega la competència normativa derivada del concepte de llengua pròpia a l'art. 35, en matèria d'ensenyament d'aquesta llengua, tot establint que “La Comunitat Autònoma té competència exclusiva per a l'ensenyament de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, d'acord amb la tradició literària autòctona. Normalitzar-la serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma”.

Del concepte de “llengua pròpia” es deriven, doncs, en definitiva, importants efectes jurídics. Els principals són aquests:

1. Que el català és la llengua de la Comunitat autònoma de les Illes Balears (art. 6.1 LNL) i que, com a conseqüència d'això, ho és del Govern Autònom, del Parlament i dels Consells Insulars i, en general de l'Administració Pública, de l'Administració Local i de les corporacions i institucions públiques dependents de la Comunitat Autònoma. Ho és, doncs, de tota l'Administració autonòmica. Per això l'article 9 LNL diu que el Govern de les Illes Balears ha de regular, mitjançant disposicions reglamentàries, l'ús normal de la llengua catalana, oralment o per escrit, en les activitats administratives dels òrgans de la seva competència; i l'article 34.1 LNL afegeix que el Govern autonòmic ha d'assegurar l'ús de la llengua catalana en totes les funcions i activitats de tipus administratiu que realitzin les institucions i organismes que en depenen. És a conseqüència d'aquest mandat que l'article 34.3 ordena que les bases de convocatòria per proveir places a la Comunitat Autònoma i a les corporacions locals han d'incloure una referència expressa al coneixement de la llengua catalana.¹⁷

D'aquest mandat sorgeix també l'articulat de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears,

16 - També és com a conseqüència de ser el català la llengua pròpia de les Balears que els articles 43 i 44 de la Llei 3/2003, de 26 de març, de règim jurídic de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, preceptuïn que l'Administració autonòmica i les entitats que integren l'Administració instrumental han d'emprar el català en les seves actuacions internes, en la relació entre elles, en les comunicacions i les notificacions adreçades a persones residents en l'àmbit lingüístic català i en la tramitació dels procediments. Això sens perjudici del dret de les persones interessades a presentar escrits, documents, a fer manifestacions o a rebre notificacions i comunicacions en castellà si ho sol·liciten.

17 - Vegeu el Decret 100/1990, de 29 de novembre, que regula l'ús de les llengües oficials de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

l'article 30 de la qual disposa que les relacions de lloc de treball de personal funcionari i de personal laboral han d'incloure, entre altres dades, el nivell de coneixement de llengua catalana, en els termes que s'estableixin reglamentàriament. I més endavant, l'article 50 de la mateixa Llei fixa com un dels requisits generals d'accés a la funció pública autonòmica el d'acreditar el coneixement de la llengua catalana que es determini reglamentàriament, respectant el principi de proporcionalitat i l'adequació entre el nivell d'exigència i les funcions corresponents. Tot en compliment de la STC 46/1991, FJ 4, que mana relacionar els nivells d'exigència del català amb la capacitat requerida per dur a terme la funció de què es tracta.¹⁸

2. Que la normalització de la llengua catalana és un deure de la Comunitat autònoma (art. 35 EAB), que aquesta ha de dur a terme d'acord amb els preceptes de l'Estatut i els derivats de la LNL que el desenvolupa.¹⁹

18 - Diu el FJ 4: "Cuestión distinta, como subraya el representante del Parlamento de Cataluña, es la de la proporcionalidad de esa exigencia, en función del tipo y nivel de la función o puesto a desempeñar, que viene impuesta por el art. 23.2 CE, pues sería contrario al derecho a la igualdad en el acceso a la función pública, exigir un nivel de conocimiento del catalán sin relación alguna con la capacidad requerida para desempeñar la función de que se trate. Ciertamente una aplicación desproporcionada del precepto legal podría llevar a resultados discriminatorios, contrarios tanto al art. 14 como al 23.2 CE. Pero ello no resulta directamente del precepto impugnado, que entendido en sus propios términos, no tiene nada de objetable desde el punto de vista constitucional. [...] Por consiguiente, en tanto que en las concretas convocatorias de los concursos u oposiciones de acceso a los Cuerpos y Escalas o plazas de la Función Pública de la Generalidad no se utilice la exigencia de conocimiento del catalán de manera irrazonable y desproporcionada impidiendo el acceso a la función pública de determinados ciudadanos españoles, no se vulnerará la igualdad reconocida por el art. 23.2 CE. En todo caso, se trata de meras hipótesis, no basadas en evidencia fáctica alguna, y que en absoluto desvirtúan la constitucionalidad del inciso final del art. 34 de la Ley catalana 17/1985".

19 - Per això, l'article 9 LNL estableix el següent: "1. El Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha de regular, mitjançant disposicions reglamentàries, l'ús normal de la llengua catalana, oralment o per escrit, en les activitats administratives dels òrgans de la seva competència. 2. El Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha de promoure la normalització de la llengua catalana, oralment o per escrit, als registres públics no dependents de la Comunitat Autònoma. 3. Els Consells Insulars i les Corporacions Locals han de regular l'ús de la llengua catalana dins l'àmbit de la seva competència d'acord amb els principis i les normes d'aquesta Llei. Així mateix, els poders públics han de promoure les corresponents mesures de cara a la progressiva capacitat del personal de l'Administració Pública i de les empreses de caràcter públic a les Illes Balears, en l'ús de la llengua catalana (art. 16 LNL). També ha de promoure el coneixement i desenvolupament de la llengua i cultura catalanes, especialment des de la perspectiva de les Illes Balears, en tots els mitjans de comunicació social (art. 27 LNL)".

A més, d'aquest mandat es deriven:

a) El deure per part de les Administracions públiques de prendre les mesures necessàries per a fer efectius la promoció, el coneixement i l'ús normal de la llengua catalana (art. 4 LNL),

3. Que el coneixement de la llengua catalana és un mèrit preferent en la resolució dels concursos i de les oposicions per proveir els llocs de magistrats i jutges (art. 97.2 EAB) i per a la provisió de les places de notaris i registradors (art. 99 EAB).²⁰

així com d'expedir les còpies o les certificacions en català, llevat del cas que l'interessat o la persona o entitat que les requereixen en sol·licitin la versió castellana (art. 8 LNL).

b) El deure per part dels poders públics d'adoptar les mesures pertinents i de proveir els mitjans necessaris per al coneixement i ús de la llengua catalana en tots els àmbits i activitats de la vida social (art. 33 LNL).

c) El deure del govern, dels consells insulars i de les corporacions locals per assegurar l'ús de la llengua catalana en totes les funcions i activitats de caire administratiu que realitzin les Institucions i Organismes que en depenen (art. 34 LNL) i de garantir l'ensenyament de la llengua catalana als funcionaris i d'altres empleats públics al servei de l'Administració Autònoma (art. 35 LNL).

d) El deure del govern de promoure l'ensenyament de la llengua catalana als adults (art. 36 LNL) i de tots els poders públics per fomentar l'ús d'aquesta llengua a la publicitat (art. 37 LNL).

e) El deure del govern d'assumir la planificació, organització, coordinació i supervisió del procés de normalització de la llengua catalana i d'informar anualment el Parlament sobre la seva evolució (art. 39 LNL), així com d'establir un pla, amb l'assessorament de la Universitat, per tal que la població prengui consciència de la importància i utilitat de la normalització de la llengua catalana i de la conservació, foment i transmissió de la cultura pròpia de les Illes Balears. També de realitzar una enquesta sobre la situació actual de la llengua catalana a les Illes Balears, en relació al coneixement i a l'ús per part dels ciutadans d'aquesta llengua, i ha de promoure l'elaboració d'un mapa sociolingüístic de les Illes Balears. (art. 40 LNL).

h) El deure del govern de promoure, d'acord amb els òrgans competents, la normalització de l'ús de la llengua catalana a l'Administració perifèrica de l'Estat, a l'Administració de Justícia, en els registres, a les empreses públiques i semipúbliques i a qualsevol àmbit administratiu no dependent del Govern de la Comunitat Autònoma (Disposició Addicional 1ª) i podrà sol·licitar al Govern de la Nació i a les Corts Generals els convenis de cooperació i de relació que es considerin oportuns per tal de salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, així com efectuar la comunicació cultural entre les Comunitats autònomes que comparteixen la llengua catalana com a llengua pròpia (Disposició Addicional 2ª LNL).

20 - Contra aquest mandat estatutari s'ha al·legat el principi d'igualtat i de no-discriminació, contingut a l'article 14 de la Constitució. Després d'alguns titubeigs, el Tribunal Constitucional va aclarir aquesta matèria a la STC 46/1991, quan va considerar conforme amb els articles 14 i 23.2 CE l'exigència del català com a requisit de capacitat en l'accés a la funció pública al servei de la Generalitat. De manera que, actualment, tant la doctrina del Tribunal Constitucional com la del Suprem accepten totalment la valoració de la llengua com a mèrit o requisit de capacitat, sempre aplicant però el paràmetre de la raonabilitat de la mesura presa (l'exigència lingüística ha de respondre a l'ús de la llengua en les funcions que s'han de desenvolupar) i al criteri de proporcionalitat entre el nivell d'exigència i les tasques desenvolupades del lloc que s'ha de cobrir.

Seguint aquests mateixos criteris, l'article 32.1 de la Llei 2/1989, de la Funció Pública de la comunitat i l'article 24 del Decret 100/1990, de 29 de novembre, establiren que el Govern ha de fixar els criteris per determinar els nivells de coneixement de català dels llocs de treball del

4. Que el català, com a llengua pròpia de les Illes Balears, és oficial a tots els nivells educatius (art. 17 LNL).²¹

5. Que el català és la llengua usual en emissores de ràdio i de televisió i en altres mitjans de comunicació social de titularitat de l'Administració Autònoma o sotmesos a la seva gestió (art. 28.1 LNL).²²

3.2. La doble oficialitat

Mentre que el concepte de llengua pròpia implica un contingut històric i sociològic que lliga una determinada llengua al territori i a la comunitat que hi habita, el concepte de llengua oficial té una connotació estrictament jurídica. Una llengua serà oficial perquè així ho estableix la llei.

La Constitució, després de dir que “el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat”, diu que “tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la” (art. 3.1). I afegeix tot seguit que “les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts” (art. 3.2).

personal al servei de l'Administració de la Comunitat. En aquesta línia, per desplegar els dos preceptes es va dictar el Decret 222/1996, de 21 de desembre, pel qual s'establien les instruccions per fixar els criteris per a la determinació dels nivells de coneixement de català en relació amb els llocs de treball de l'Administració de la Comunitat Autònoma, corresponents al personal funcionari.

Tots aquests preceptes han passat a la Llei 3/2007, de 27 de març, de la Funció pública en els termes ja esmentats. Llei, aquesta, que desplega el Decret 114/2008, de 17 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament que regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública, per a ocupar llocs de treball que es convoquen en l'àmbit de l'administració de la Comunitat autònoma de les Illes Balears.

21 - Això implica que l'Administració ha de prendre les mesures necessàries per fer efectiu aquest dret (també, òbviament, a fer efectiu el dret dels qui volen estudiar en castellà) i que la llengua i la literatura catalanes, amb especial atenció a les aportacions de les Illes Balears, hagin d'esser ensenyades obligatòriament en tots els nivells i graus i modalitats de l'ensenyament no universitari. Per això s'ha de garantir el compliment d'aquesta disposició en tots els centres docents (art. 19.1 LNL).

22 - Per això el Govern ha d'impulsar la normalització de la llengua catalana a les emissores de ràdio i canals de televisió estatals o privats, a fi de promoure l'ús del català com a llengua pròpia de les Illes Balears (art. 28.2 LNL), i durà una política de col·laboració, en matèria de ràdio i televisió amb altres Comunitats Autònomes que tinguin el català com a llengua pròpia (art. 30.1 LNL), potenciarà la producció i exhibició de pel·lícules realitzades, doblades o subtítolades en català, d'altres mitjans audiovisuals i d'edicions fonogràfiques en llengua catalana amb mesures adequades les representacions teatrals: espectacles i d'altres manifestacions culturals en català, contribuirà al foment del llibre i altres publicacions en llengua catalana amb mesures que en potenciïn la producció editorial i la difusió (art. 31.1, 2 i 3 LNL) i donarà suport econòmic als mitjans de comunicació que emprin la llengua catalana de forma habitual (art. 32.1 LNL).

En reconèixer, doncs, l'existència de diverses llengües oficials, per bé que algunes limitades territorialment, la Constitució proclama el principi del pluralisme, que es garantirà a través dels estatuts d'autonomia i la legislació autonòmica de desenvolupament. Per tant, el castellà serà oficial en tot l'Estat, però haurà de compartir aquesta oficialitat amb altres llengües (que la Constitució qualifica també d'espanyoles) en els territoris on aquestes hagin estat reconegudes com a tals pels seus respectius estatuts d'autonomia.

Fixeu-vos que la Constitució mai no parla de cooficialitat (expressió que sí que ha emprat, però, el Tribunal Constitucional i també el Tribunal Suprem), sinó d'oficialitat d'una i altra llengua, quan es doni el cas. Cadascuna de les dues llengües té, doncs, una oficialitat plena. Per això en aquests territoris sembla més adient parlar de doble oficialitat.

Estem, doncs, en condició de veure que, si bé el dret a tria lingüística de les institucions i el procés normalitzador són una conseqüència del caràcter de llengua pròpia, els drets i deures lingüístics deriven bàsicament del caràcter de llengua oficial. Per tant, les institucions –les de les Balears en el nostre cas– hauran d'actuar compelsides per tot una sèrie de deures que deriven del caràcter de ser el català la llengua pròpia del territori que administren o bé on actuen, mentre que el dret a la llibertat d'elecció per part del ciutadà de les Balears deriva directament del caràcter de llengua oficial.

És per això que no hi ha contradicció, ni menys encara incompliment legal, en afirmar que la noció de llengua pròpia habilita molts mandats en què es fa el català d'ús obligatori (per bé que no exclusiu), cosa que genera unes obligacions a les Administracions públiques, a les Corporacions de dret públic, com per exemple, aquesta Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Balears, així com també a institucions i entitats, obligacions que, al seu torn, esdevenen drets per als ciutadans que volen gaudir d'una atenció en aquesta llengua pròpia (el català en el nostre cas). L'oficialitat, doncs, queda modulada per la declaració de llengua pròpia, de manera que es generen usos oficials diferents per al castellà i el català d'acord amb la circumstància que aquest gaudeix de l'estatut de llengua pròpia de les Illes Balears.

Segons el Tribunal Constitucional, l'abast i els efectes de l'oficialitat estan configurats per la legislació autonòmica, d'acord amb els respectius estatuts d'autonomia (STC 82/1986, 123/1988 i 337/1994). En conseqüència, la legislació autonòmica ha de regular els usos oficials que es poden derivar de l'oficialitat declarada estatutàriament a l'article 4.1, segons el qual, "la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial".

I això implica la necessitat de parlar dels drets i dels deures lingüístics derivats de la doble oficialitat.

3.2.1. Els drets lingüístics

Parlar dels drets lingüístics (com també parlar dels deures) és una qüestió francament delicada perquè de seguida provoca discussions on aviat apareix la visceralitat i on sovint es perden les formes. De seguida sorgeix una paraula mítica: “llibertat”, com si aquesta permetés als uns i als altres de fer qualsevol cosa. I això no és cert. No ho és, doncs –com voldrien alguns–, que la teoria de la llibertat lingüística permeti a una administració autonòmica desconèixer certs drets constitucionals dels qui volen viure sempre en castellà, però tampoc no ho és –com voldrien uns altres– desconèixer el dret dels qui volen viure fent servir la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma que és, a més, oficial. I tanmateix hauria de ser possible arribar a un mínim acord, al qual només podrem accedir si assumim una sèrie de principis que no poden deixar de ser avaluats i acceptats des del respecte a la llei.

Potser, doncs, que fixem el primer d'aquests principis: que la teoria de la llibertat lingüística és vàlida per explicar relacions estrictament privades, però en canvi és clarament insuficient per justificar l'engranatge de drets i deures que es poden donar entre el poder i els ciutadans, i fins i tot, en moltes de les relacions que aquests darrers mantenen entre sí. I això perquè el fenomen lingüístic (considerat tant des de l'òptica estrictament comunicativa com des d'una perspectiva cultural) és un fet col·lectiu i, com a tal, tot el ventall de drets i obligacions individuals que s'hi articulen han de tenir en compte aquesta dimensió col·lectiva, que exigeix un ordenament jurídic que reguli la llengua o les llengües presents en una comunitat política. Ordenament que trobem en el bloc de la constitucionalitat, del qual deriven un conjunt de drets i de deures, que afectaran a les persones i les institucions, i que, com hem vist, s'articulen sobretot a partir dels conceptes d'oficialitat i de llengua pròpia. Drets, però, que no constitueixen, almenys des del punt de vista de les seves garanties, drets fonamentals. Els drets lingüístics es configuren, en canvi, com a drets públics subjectius de caràcter ordinari, exigibles davant dels poders públics, però sense cap via privilegiada de defensa jurisdiccional ni el límit per al legislador que suposa el contingut essencial dels drets fonamentals, d'acord amb l'article 53 CE, sense que això vulgui dir que algun dret fonamental no contingui algun aspecte lingüístic.

No és aquest el lloc per recollir tots i cadascun dels drets lingüístics, si bé cal referir-se a aquells que han estat més discutits i han provocat més controvèrsia. Res, doncs, no ve més a tomb que referir-me altre cop al “Manifiesto” per veure on aquesta controvèrsia és present. I ho dic, això, perquè els intel·lectuals que el signen, partint d'una premissa netament ideològica que ells donen per vàlida, (“[que] hay una asimetría entre las lenguas españolas oficiales, lo cual no implica injusticia (?) de ningún tipo

porque en España hay diversas realidades culturales pero sólo una de ellas es universalmente oficial en nuestro Estado democrático”), obliden absolutament l'estatut jurídic de les llengües, i en concret, les conseqüències jurídiques derivades precisament del concepte –també jurídic– de llengua oficial. Per això, acudint als principis (sens dubte constitucionals) de llibertat lingüística i de no discriminació per raó de la llengua (drets que observen, però, només des del punt de vista del castellà), es permeten fer afirmacions tan contundents com aquesta: “los ciudadanos que hablan cualquiera de las lenguas cooficiales tienen derecho a recibir educación y ser atendidos por la administración en ella, pero las lenguas no tienen el derecho de conseguir coactivamente hablantes ni a imponerse como prioritarias en educación, información, rotulación, instituciones, etc... en detrimento del castellano (y mucho menos se puede llamar a semejante atropello ‘normalización lingüística’)”, afirmació que diu alguna veritat però no tota la veritat. Perquè si bé és cert que la llibertat d'emprar la llengua que es vulgui forma part del dret de la llibertat de l'individu,²³ davant el qual els poders públics han d'observar un deure d'abstenció, també ho és que, juntament amb un deure de conèixer la llengua oficial (deure entès com una càrrega explícita en el cas del castellà i implícita en el cas del català), es genera en el ciutadà el dret de conèixer la llengua, cosa que, al seu torn, suposa per al poder públic (Estat o Comunitat Autònoma) el deure de disposar dels mitjans indispensables perquè aquell la pugui aprendre.

I no podem, doncs, negar –com sembla que neguen els autors del “Manifiesto”– aquest deure implícit de conèixer la llengua oficial de la Comunitat Autònoma diferent del castellà, i això perquè el Tribunal Constitucional ha avalat en les seves sentències el deure dels alumnes que pretenen superar els cicles obligatoris de mostrar que coneixen suficientment les llengües oficials de la Comunitat Autònoma d'allà on han cursat els estudis,²⁴ fet que

23 - Si bé aquesta llibertat no està reconeguda expressament per la norma fonamental, hauríem d'enquadrar-la dins de diversos drets fonamentals, i especialment en els que reconeix l'article 20.1 de la Constitució (“a) A expressar i difondre lliurement els pensaments, les idees i les opinions mitjançant la paraula, l'escriptura o qualsevol altre mitjà de reproducció.- b) A la producció i a la creació literària, artística, científica i tècnica.- c) A la llibertat de càtedra.- d) A comunicar o a rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats.” També podríem esmentar l'article 24.1 (que regula el dret a obtenir la tutela judicial efectiva), l'article 27.1 (que regula el dret a l'educació i reconeix la llibertat d'ensenyament), o bé l'article 44.1 (que encomana als poders públics que promoguin i tutel·lin l'accés de tothom a la cultura).

24 - Diu el Tribunal Constitucional que “Problema distinto del examinado hasta ahora es si, aun siendo el Estado titular de la competencia para fijar los horarios mínimos, se excedió en el modo de ejercerla, como también alega el Gobierno vasco. Es cierto que en casos como el presente cabe la posibilidad de ese exceso, ya que los horarios mínimos tienen como finalidad, según se ha dicho, asegurar el cumplimiento de las enseñanzas mínimas, y ello ha de hacerse

esdevé un veritable deure d'aprenentatge de les llengües oficials i que pot tenir conseqüències respecte de l'exercici efectiu del dret de tria lingüística. I això fa també indispensable que els docents tinguin els coneixements lingüístics adequats. Veiem, doncs, com n'és, de discutible, la primera gran conclusió del "Manifiesto", d'acord amb la qual "1. La lengua castellana es [...] la única cuya comprensión puede serle supuesta a cualquier efecto a todos los ciudadanos españoles". Aquesta afirmació, aplicada –com ells pretenen– als ciutadans d'una Comunitat Autònoma que té com a llengua pròpia una altra diferent del castellà, no és jurídicament acceptable.

Cosa ben diferent és el dret d'opció lingüística que té tot ciutadà de fer un ús vàlid jurídicament de la llengua oficial escollida davant dels poders públics i dels particulars. I aquest dret que el ciutadà té a usar la llengua que esculli deriva, precisament, del principi d'oficialitat. Si a la nostra Comunitat Autònoma són oficials el català i el castellà, el ciutadà té dret a usar la llengua que vulgui. Ara bé, aquesta afirmació no es correspon amb la que conté la segona conclusió a què arriben els redactors del "Manifiesto", en afirmar que "2. Todos los ciudadanos que lo deseen tienen derecho a ser educados en lengua castellana, sea cual fuere su lengua materna". Perquè aquesta afirmació va més enllà del dret d'ús de la llengua i entra en el debat, força més complex: el de la llengua a l'ensenyament.

I a l'hora de parlar de la llengua a l'ensenyament hem d'esmentar d'entrada la doctrina del Tribunal Constitucional, i en concret, aquella sentència on es diu que és "del reconocimiento de la cooficialidad del castellano y de la lengua propia de una Comunidad [que] se deriva el mandato para los poderes públicos, estatal y autonómico, de incluir ambas lenguas cooficiales como materia de enseñanza obligatoria en los Planes de Estudio, a fin de asegurar el derecho, de raíz constitucional y estatutaria a su utilización" (STC 337/1994, FJ 14). I, atenent a l'esquema constitucional de distribució de competències, és al legislador autonòmic a qui correspon

en forma que no vacíen de contenido práctico las competencias de las Comunidades Autónomas, que en el caso de la vasca las ostenta de acuerdo con el art. 16 de su Estatuto, que dice:

'En aplicación de lo dispuesto en la disposición adicional primera de la Constitución, es de la competencia de la Comunidad Autónoma del País Vasco la enseñanza en toda su extensión, niveles y grados, modalidades y especialidades, sin perjuicio del art. 27 de la Constitución y Leyes Orgánicas que lo desarrollen, de las facultades que atribuye al Estado el art. 149.1.30 de la misma y de la alta inspección necesaria para su cumplimiento y garantía.'

El Gobierno vasco hace particular hincapié en el hecho de la cooficialidad del castellano y el euskera, en efecto todos los habitantes de Euskadi tienen el derecho a conocer y usar ambas lenguas (art. 6.1 del Estatuto). Ello supone, naturalmente, que ambas lenguas han de ser enseñadas en los centros escolares de la Comunidad con la intensidad que permita alcanzar ese objetivo. Y es de observar en este mismo sentido que tal deber no deriva solo del Estatuto sino de la misma Constitución". (STC 87/1983, FJ 15)

regular l'aprenentatge de la llengua oficial pròpia de la Comunitat Autònoma. I és aquesta legislació la que configura l'aprenentatge del català com un deure dels alumnes, i la que també garanteix –evidentment!– que al final del cicle educatiu obligatori tots han de poder emprar correctament tant el català com el castellà.²⁵

Ara bé, segons ha dit el Tribunal Constitucional, aquest dret constitucional a l'educació no comprèn un hipotètic dret de l'alumne –o dels seus representants legals– a escollir la llengua en la qual es realitzarà l'ensenyament (o llengua vehicular). En aquest sentit, el màxim intèrpret de la Constitució diu que “ninguno de los múltiples apartados del artículo 27 CE –ni el primero, al reconocer los derechos de todos a la educación, ni el segundo o el séptimo, en los que aparecen claramente mencionados los padres de los alumnos [...]– incluye, como parte o elemento del derecho constitucionalmente garantizado, el derecho de los padres que sus hijos reciban educación en la lengua de preferencia de sus progenitores” (STC 195/1989, FJ 3). En tot cas, l'elecció de centre educatiu per raó de llengua és un dret de rang legal i, consegüentment, només existeix en la mesura que l'atribueixi l'ordenament infraconstitucional i s'ha d'exercir dins les disponibilitats organitzatives que ofereix el sistema educatiu. Això s'expressa en diverses sentències i, especialment, a la STC 337/1994 –que resolvia la qüestió d'inconstitucionalitat plantejada pel Tribunal Suprem en relació amb els preceptes de la Llei de Normalització Lingüística de 1983, de Catalunya, que definien els models de conjunció lingüística–, sentència que va establir amb tota claredat que la decisió sobre la llengua de l'ensenyament s'inscriu en l'esfera competencial dels poders públics, als quals correspon definir el model lingüístic escolar vigent dins cada Comunitat Autònoma. Per consegüent, si bé les lleis poden reconèixer un dret a l'elecció lingüística en el terreny de l'ensenyament, no es tracta d'un dret de reconeixement preceptiu ni en cap cas absolut.²⁶

3.2.2. Els deures lingüístics

Els deures lingüístics neixen, com els drets, de l'oficialitat de les llengües, i afecten, doncs, al castellà i al català. Ja hem vist respecte d'aquell el deure constitucional que explicita l'article 3 CE de conèixer l'idioma que és oficial a tota Espanya. Però de tot el que venim dient és clar que també es produeix en molts casos un deure implícit de conèixer el català –quan aquest és la llengua pròpia de la comunitat–, encara que no d'usar aquesta llengua.

25 - Vegeu els articles 17 a 26 de la Llei de Normalització Lingüística de 29 d'abril de 1986.

26 - També el Tribunal Suprem avalà el sistema de conjunció lingüística en la Sentència de 17 d'abril de 1996.

D'acord amb aquests principis, hem de presumir, doncs als ciutadans –si més no a priori– que coneixen els idiomes oficials de la Comunitat Autònoma i, si aquest coneixement no es té, és el mateix interessat qui ho ha d'acreditar.

Ara bé, si en relació al ciutadà no podem dir que aquest tingui el deure de conèixer aquesta llengua (tret del cas que aquest sigui un alumne subjecte al procés educatiu d'una comunitat autònoma amb llengua pròpia), quan es tracta d'Administracions públiques, aleshores els deures que aquestes assumeixen en relació a les llengües oficials són força més amplis. Així –ni que sigui de manera sintètica– podem assenyalar els deures de disponibilitat (arts. 2 i 5 LNL) i d'atenció, tant activa o passiva, en cadascuna de les llengües oficials (arts. 6 a 12 LNL). Deures que també es fan extensius a les persones jurídiques (art. 3 LNL que remet a l'article 2 de la mateixa llei), així com a d'altres esferes: concretament als funcionaris de l'Administració de Justícia, ja que dins l'àmbit territorial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, tots els ciutadans tenen dret a poder dirigir-se a aquesta Administració en la llengua oficial que estimin convenient d'usar, i no se'ls pot exigir cap classe de traducció (art. 11.1 LNL), perquè cal tenir en compte que totes les actuacions, documents, escrits, realitzats o redactats en català, són totalment vàlids i eficaços davant els tribunals i els jutjats de les Illes Balears. Circumstàncies aquestes que naturalment afecten als notaris i registradors, en la seva relació amb els ciutadans, ja que aquests tenen dret a ser assabentats en la llengua que elegeixin (art. 11.2 LNL).

Pel que fa a la llengua pròpia, la llei diu que l'Administració té el deure específic d'utilitzar-la (arts. 6 i 7 LNL), i d'adoptar les mesures necessàries per a la seva normalització (art. 10 i Títol IV de la LNL). La llei ordena també que la inscripció dels documents en els registres públics dependents de la Comunitat Autònoma es faci en català (art. 12 LNL), que la retolació pública sigui també en català i estableix un ordre de prioritat en favor d'aquesta llengua en els casos de retolació bilingüe (art. 15 LNL), ordena que la toponímia sigui en català (art. 14 LNL) i exigeix que els Poders Públics prenguin les mesures necessàries de cara a la capacitació del personal de l'Administració (art. 16 LNL) i específicament de l'Administració de la justícia (art. 11.3 LNL). També en matèria d'ensenyament (Títol II de la LNL)²⁷ i dels mitjans de comunicació social (Títol III de la LNL).

27 - En matèria d'ensenyament, a més del Títol II LNL (arts. 17 a 26) cal ressenyar el Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears, i l'Ordre del conseller d'Educació, Cultura i Esports, de 12 de maig de 1998, per la qual es regulen els usos de la llengua catalana, com a llengua d'ensenyament en els centres docents no universitaris de les Illes Balears.

4. Conclusions

Si observem el bloc de la constitucionalitat d'una manera objectiva i freda, haurem de concloure que, en matèria lingüística, el legislador ha intentat establir –és clar que amb major o menor fortuna– una sèrie de principis bàsics que configuren el marc legal de les llengües en contacte en els diversos territoris de l'Estat espanyol que posseeixen una llengua pròpia diferent del castellà, principis que, en un primer estadi, han desplegat els estatuts d'autonomia –que, no ho oblidem, són lleis orgàniques de l'Estat–, i després les lleis que les comunitats autònomes han promulgat en l'exercici de la seva competència sobre la llengua, la cultura i l'ensenyament. Regulació aquesta que ha completat finalment la doctrina jurisprudencial, també amb major o menor encert. És, doncs, amb tots aquests elements que s'han anant elaborant les bases d'una nova disciplina jurídica, el “Dret lingüístic”, que, com apuntava Miguel Ángel Aparicio en el pròleg del que és probablement el primer tractat sobre la matèria –llibre que devem al professor Jaume Vernet i als seus col·laboradors–, constitueix ja avui “una disciplina amb fonaments metodològics propis”

No hi ha dubte que des de posicions nacionalistes (que, diguem-ho clarament, no només es donen del costat de les comunitats autònomes amb llengua pròpia diferent del castellà) cadascú podrà opinar el que vulgui. I podrà també demanar que, de lege ferenda, el legislador (constitucional i ordinari) prengui el camí que a ells sembla més adequat i que millor s'adapta als seus impulsos ideològics. Però el jurista que no pretén, sinó, estudiar i interpretar el marc legal en què ens movem, ha de treballar sempre amb els elements que la llei, la jurisprudència i la doctrina posen a la seva disposició.

Aquest no és, però, el camí que han fet els intel·lectuals que signaren el “Manifiesto”. Tampoc és el camí que han seguit els qui, al·legant la defensa de la llibertat d'expressió i la llibertat d'elecció de llengua, han construït frases tan enginyoses, i tan perverses alhora, com aquella que diu que “tan dictadores son los que prohíben una lengua como los que la imponen”,²⁸ donant per entès que les comunitats que han optat pel sistema d'immersió com a model de conjunció lingüística (model del que naturalment es pot discrepar), imposen la llengua catalana de manera dictatorial i, per tant, il·legalment i antidemocràticament, oblidant, és clar, no sols la constitucionalitat declarada d'aquest model, així com també de les polítiques de protecció i de normalització de les llengües minoritàries que algunes

28 - Aquest cop cito de memòria Fernando Savater. No guardo la referència de l'article on va fer aquesta afirmació.

comunitats han dut a terme d'acord amb aquella màxima de Lacordaire segons la qual “entre el fort i el feble, és la llibertat qui oprimeix i la llei qui allibera”.

Més greus esdevenen aquestes actituds quan són juristes els qui fan afirmacions tan insostenibles com aquella de Francisco José Hernando, president aleshores del Tribunal Suprem i del Consell General del Poder Judicial, que atacà la política lingüística de la Generalitat de Catalunya dient que “no creo que se deba imponer a nadie el conocimiento de una lengua que luego no tiene una proyección positiva en otros aspectos de la vida”. Sentència que esdevé sens dubte la demostració palpable d'un fet per a mi incompreensible: que juristes que ocupen un rang tan alt en els Poders de l'Estat, emetin opinions sobre les llengües espanyoles minoritàries que, no sols hem de qualificar com a ofensives, sinó també contràries al mandat que conté l'article 3.3 de la Constitució Espanyola, que les considera “un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció”.

Nosaltres, senyors acadèmics, no som polítics, o si és que ho som, sabem que no és aquest el marc on hem de defensar el nostre posicionament ideològic. Nosaltres som juristes, membres d'aquesta Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de les Illes Balears que té com a finalitat “l'estudi i la investigació del dret, la col·laboració a la reforma de la legislació i el foment de la cultura jurídica” (art. 2 dels Estatuts). I és precisament l'estudi i la investigació del dret el que m'ha mogut a escriure aquest discurs d'ingrés i el que ha de regir el meu comportament al costat vostre en la meva vida acadèmica.

Moltes gràcies.